

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/193/168/95

SPOŁECZNE REAKCJE NA PROPOZYCJĘ REFORMY EMERYTALNO-RENTOWEJ

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LISTOPAD'95

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Společnej percepcji obowiązującego systemu ubezpieczeń emerytalnych oraz ocenie stopnia akceptacji zmian w tej dziedzinie poświęcone były badania CBOS przeprowadzone między czerwcem a wrześniem br. Oprócz dwóch pomiarów, składających się na badanie panelowe (polegające na dwukrotnym badaniu tych samych respondentów w określonym odstępie czasu), zrealizowano dwa inne sondaże opinii, przeprowadzone w ramach comiesięcznych badań przeglądowych CBOS. Komunikat ten jest prezentacją wyników drugiego z tych sondaży¹.

Ocena obecnego systemu emerytalnego

Przekonanie, że emerytury w Polsce są zbyt niskie, jest - jak wynika z wielu badań - silnie rozpowszechnione. Z pewnością ten właśnie fakt przesądza o zdecydowanie negatywnej diagnozie, stawianej przez respondentów obowiązującemu obecnie systemowi emerytalnemu.

	CBOS
Jak Pan(i) ocenia obecny system emerytalny w Polsce?	
Czy uważa Pan(i), że jest on:	
– zdecydowanie dobry i nie wymaga zmian	1%
– raczej dobry	8%
– raczej zły	26%
– zdecydowanie zły i potrzebne są zasadnicze zmiany	40%
Nie znam zasad obecnego systemu emerytalnego	20%
Trudno powiedzieć	5%

¹ Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (64), 1-4 września '95 reprezentatywna próba losowa dorosłych Polaków, (N=1150). Przeprowadzone na zlecenie **Biura Prasowego Rządu, finansowane z funduszy pochodzących z pomocy Komisji Europejskich dla Polski.**

W czerwcu² respondenci odpowiadali na nieco inaczej zadane pytanie, dlatego też porównanie danych jest niemożliwe. Wówczas system emerytalny był najczęściej określany jako zły i wymagający gruntownych reform przez mieszkańców dużych i średnich miast, osoby z wyższym wykształceniem, menedżerów, respondentów o ponadprzeciętnych dochodach oraz badanych deklarujących prawicowe poglądy polityczne.

W badaniu wrześnieowym opisane powyżej zależności społeczno-demograficzne częściowo się powtórzyły. Najbardziej krytyczni wobec obowiązujących zasad przyznawania emerytur okazali się respondenci w średnim i starszym wieku³, mieszkańcy dużych i wielkich miast⁴, menedżerowie, urzędnicy, prywatni przedsiębiorcy⁵, pracownicy sfery budżetowej⁶, osoby o wysokich dochodach⁷. Interesujące jest porównanie opinii rencistów i emerytów. Pierwsza grupa silnie wyróżnia się (75% odpowiedzi "raczej zły" i "zdecydowanie zły") krytycyzmem wobec obowiązującego systemu emerytalno-rentowego, podczas gdy wśród emerytów poziom dezaprobaty nie odbiega od przeciętnego w całej badanej zbiorowości. Z pewnością stanowi to odzwierciedlenie rzeczywistego parytetu dochodów tych dwóch grup i stopnia, w jakim obecny system jest korzystny dla każdej z nich. Renty są istotnie niższe od emerytur, nie ma więc nic dziwnego w tym, że pobierające je osoby w większym stopniu niż emeryci zainteresowane są zmianami. To potwierdza z kolei przypuszczenie, że właśnie przekonanie o niedostatecznej wysokości świadczeń jest zasadniczym powodem krytycyzmu wobec funkcjonującego systemu.

Czy ta negatywna diagnoza oznacza przyzwolenie na zmiany? Z odpowiedzi na kolejne pytanie wynika, że aprobata zmian jest duża, choć wielu badanych (przeszło jedna trzecia) nie uważa niewydolnego systemu emerytalnego za główny problem, jaki trzeba obecnie rozwiązać.

---

² Badanie „Co o tym myślisz?“, 23-27 czerwca '95 (N=1173), zrealizowane na zlecenie Biura Prasowego Rządu, finansowane z funduszy pochodzących z pomocy Komisji Europejskich dla Polski.

³ V Cramera = 0.11.

⁴ V Cramera = 0.10.

⁵ V Cramera = 0.16.

⁶ V Cramera = 0.15.

⁷ V Cramera = 0.12.

Tabela 1

w procentach

Czy, Pana(i) zdaniem, zmiany obecnie obowiązujących zasad przyznawania rent i emerytur są:		
	czerwiec '95	wrzesień '95
– niezbędne i pilne	45	49
– potrzebne, ale inne sprawy kraju są ważniejsze	42	35
– niepotrzebne	4	3
Trudno powiedzieć	8	13

Linia podziału nie przebiega w tym przypadku między opinią o konieczności zmian oraz opinią, że są one niepotrzebne (ten ostatni pogląd niemal wcale nie znalazł aprobaty). Dzieli ona zwolenników reform na opowiadających się za natychmiastowymi zmianami oraz na tych, którzy nadają im nieco mniejszą rangę, umieszczając na dalszym miejscu wśród problemów wymagających pilnego rozwiązania.

O ile w czerwcu żaden z tych poglądów nie uzyskał przewagi nad drugim, o tyle we wrześniu nastąpiła zmiana w kierunku radykalizacji postaw: zwolennicy opinii, iż reforma jest sprawą nie cierpiącą zwłoki, wyraźnie przeważali (o 14 punktów procentowych) nad grupą osób będących zdania, że inne sprawy kraju są ważniejsze. Zmiana ta dokonała się nie tyle za sprawą wzrostu liczebności osób oczekujących szybkich reform, ile z powodu spadku liczebności drugiej z grup. Wzrosła także skłonność do wstrzymywania się od sformułowania jednoznacznej opinii w tej kwestii.

W czerwcu za pilnymi reformami systemu emerytalnego najczęściej opowiadali się respondenci w starszym wieku, mieszkańcy miast, osoby z wyższym wykształceniem, menedżerowie i prywatni przedsiębiorcy, renciści i emeryci, osoby o wysokich dochodach.

We wrześniu struktura preferencji w tej kwestii była podobna. Zwolennikami pilnych zmian byli przede wszystkim mieszkańcy miast⁸, osoby z wyższym wykształceniem⁹,

⁸ V Cramera = 0.10.

⁹ Jednocześnie związek omawianych poglądów z wykształceniem nie jest istotny statystycznie, co prawdopodobnie wynika z faktu, iż osoby z wyższym wykształceniem stanowią niewielki odsetek badanej zbiorowości, pozostali zaś nie różnią się w sposób istotny w swych opiniach.

menedżerowie, urzędnicy, prywatni przedsiębiorcy¹⁰, a także renciści (aprobata szybkich zmian wynosi w tej grupie 62%)¹¹ i osoby negatywnie oceniające własne warunki materialne¹². Na zróżnicowanie opinii w tej kwestii wpływ mają także poglądy polityczne¹³: respondenci identyfikujący się z lewicą częściej niż osoby deklarujące prawicowość uważają, że reforma emerytur jest sprawą pilną.

Widać wyraźnie, że w im mniejszym stopniu problem emerytur dotyczy osobiście respondentów, tym większy jest dystans w stosunku do niego (młodzi). Osoby w starszym wieku, zwłaszcza zaś emeryci, uważają, że kwestia ta wymaga pilnego rozwiązania - być może pojmowanego jako podwyższenie świadczeń. Jednak również członkowie elit społecznych - ludzie wykształceni, menedżerowie, przedsiębiorcy dostrzegają wagę tego problemu. Zapewne w większym niż inni stopniu są oni świadomi faktu, iż niewydolny, nie zreformowany system emerytalny może stanowić ową "bombę z opóźnionym zapłonem", zdolną doprowadzić do destrukcji finansów państwa i skutecznie zahamować wzrost gospodarczy.

Stopień poinformowania o projekcie reformy

We wrześniu, podobnie jak w czerwcu, poziom wiedzy o projektowanych przez Ministerstwo Pracy i Spraw Socjalnych zmianach systemu ubezpieczeń społecznych był znaczny, wiedza ta miała jednak powierzchowny charakter. Jedyne 5% badanych zadeklarowało gruntowną znajomość projektu, jedna czwarta zaś stwierdziła, że wie "mniej więcej", na czym mają polegać zmiany. Najlicniejsza grupa ankietowanych (44%) słyszała o projekcie reformy, równocześnie jednak przyznała się do całkowitej niewiedzy w kwestii jego założeń.

---

¹⁰ V Cramera = 0.13.

¹¹ V Cramera = 0.11.

¹² V Cramera = 0.10.

¹³ V Cramera = 0.12.

Tabela 2

w procentach

Czy słyszał(a) Pan(i) o proponowanej przez rząd reformie ubezpieczeń społecznych?		
	czerwiec '95	wrzesień '95
Tak, słyszałem(a)m i wiem dobrze, na czym mają polegać zmiany		5
Tak, słyszałem(a)m i mniej więcej wiem, na czym mają polegać zmiany	19	26
Tak, słyszałem(a)m, ale nie wiem, na czym mają polegać zmiany	52	44
Nie, nie słyszałem(a)m	28	25

W czerwcu pytanie to było nieco inaczej sformułowane (dwie pierwsze odpowiedzi ujęte były w jedną kategorię "Słyszałem(a)m i wiem, na czym mają polegać zmiany"), dlatego też porównywalność wyników jest znacznie ograniczona. Trudno ocenić, w jakiej mierze spadek liczby odpowiedzi "nie słyszałem(a)m" oraz "słyszałem(a)m, ale nie wiem, na czym mają polegać zmiany" należy przypisać rzeczywistemu upowszechnieniu się wiedzy o projekcie reformy, w jakiej zaś zmianie treści pytania. Za pierwszą z tych interpretacji przemawia jednak fakt, że podobne zjawisko zaobserwowaliśmy w badaniu panelowym (w obydwu pomiarach pytanie zostało zadane w jednakowy sposób).

Więcej niż inni wiedzą o projekcie ankietowani w wieku 45-55 lat¹⁴, mieszkańcy dużych i wielkich miast¹⁵, respondenci legitymujący się średnim i wyższym wykształceniem¹⁶, menedżerowie, urzędnicy, prywatni przedsiębiorcy¹⁷, pracownicy przedsiębiorstw państwowych i sfery budżetowej¹⁸, osoby o wysokich dochodach¹⁹, także badani o lewicowych poglądach²⁰.

¹⁴ V Cramera = 0.13.

¹⁵ V Cramera = 0.14.

¹⁶ V Cramera = 0.22.

¹⁷ V Cramera = 0.21.

¹⁸ W tym przypadku związek jest nieistotny statystycznie, zróżnicowania dotyczą bowiem tylko deklaracji "Słyszałem(a)m i wiem mniej więcej, o co chodzi".

¹⁹ V Cramera = 0.19.

²⁰ V Cramera = 0.20.

Istnieje wyraźna zależność (V Cramera = 2,44) między poziomem wiedzy o reformie systemu emerytalnego a częstością oglądania programów informacyjnych w telewizji oraz częstością czytania prasy codziennej (V Cramera = 0,2). Zależność ta wydaje się oczywista i nie wymaga komentarza, warto jednak odnotować jej istnienie.

Stosunkowo niski poziom wiedzy o szczegółach reformy nie oznacza braku zainteresowania i nie wynika z niego. Wprost przeciwnie - tylko jedna czwarta badanych nie interesuje się rozwiązaniami zawartymi w projekcie reformy.

Tabela 3 w procentach

Czy chciał(a)by Pan(i) dowiedzieć się dokładniej, na czym polegają propozycje reformy ubezpieczeń społecznych, opracowane przez rząd?	w procentach	
	czerwiec '95	wrzesień '95
Tak, jestem tym bardzo zainteresowany(a)	33	21
Tak, jestem tym zainteresowany(a)	36	43
Nie, ta sprawa mnie nie interesuje	23	26
Trudno powiedzieć	8	9

Najbardziej zauważalna zmiana, jaka nastąpiła między czerwcem a wrześniem, to spadek liczby osób "bardzo zainteresowanych" przy jednoczesnym wzroście liczebności grupy "zainteresowanych". *Per saldo*, poziom zainteresowania szczegółami reformy spadł z 69% do 64%. Nie jest to duży spadek, ale zważywszy na fakt, że towarzyszył mu niewielki (3-punktowy) wzrost liczby osób nie interesujących się projektem, należy go odnotować - zwłaszcza że podobne zjawisko zaobserwowano w dwóch pomiarach panelowych (czerwiec - sierpień/wrzesień). Liczebność grupy osób zainteresowanych reformą emerytur spadła wówczas z 71% do 63%, natomiast liczba nie zainteresowanych reformą emerytur i rent wzrosła z 22% do 28%.

Podobnie jak w czerwcu, w sondażu wrześniowym odnotowaliśmy zależność zapotrzebowania na informacje związane z projektowanymi zmianami od wieku²¹, wielkości

---

²¹ V Cramera = 0.15.

miejsca zamieszkania²², wykształcenia²³, pozycji społeczno-zawodowej²⁴ i wysokości dochodów respondentów²⁵.

Zapytani o to, jakich informacji najbardziej potrzebują, respondenci deklarujący zainteresowanie reformą niemal dokładnie powtórzyli czerwcową listę życzeń. Na pierwszym miejscu znalazła się kwestia ogólnych zasad funkcjonowania systemu, dalej zaś - problem sposobu obliczania emerytur, wysokości składek. Jedyna różnica to 6-punktowy wzrost zapotrzebowania na informacje dotyczące ewentualnego wzrostu świadczeń w rezultacie wprowadzenia reformy.

Tabela 4

w procentach

Jakie informacje przede wszystkim Pana(ią) interesują, czego chciał(a)by się Pan(i) dowiedzieć o nowym systemie ubezpieczeń społecznych?		
(Pytanie otwarte dla osób, które na poprzednie pytanie odpowiedziały twierdząco. Uwzględniono najczęstsze odpowiedzi. Badani mogli podać do 3 odpowiedzi)	czerwiec '95	wrzesień '95
Od czego będzie zależała wysokość emerytury, jakie będą zasady jej obliczania	26	27
Informacje ogólne (wszystkiego, zasad funkcjonowania, na czym to będzie polegało itp.)	36	36
Jaka będzie wysokość składek	19	18
Czy w wyniku reformy wzrosną emerytury, renty, czy nastąpi poprawa sytuacji emerytów	10	16
Jaka będzie wysokość emerytur i rent	11	10
Jaki będzie wiek emerytalny	7	6

Ocena poszczególnych rozwiązań, proponowanych w projekcie reformy

1. Renta państwowa

Renta państwowa, pojęta jako socjalny składnik świadczeń, budzi kontrowersje. Już w czerwcu przewaga przeciwników takiego rozwiązania nad jego zwolennikami była wyraźna, we wrześniu zaś powiększyła się jeszcze bardziej.

²² V Cramera = 0.07.

²³ V Cramera = 0.11.

²⁴ V Cramera = 0.15.

²⁵ V Cramera = 0.09.

Tabela 5 w procentach

Z którym z poniższych stwierdzeń zgadza się Pan(i)?	czerwiec '95	wrzesień '95
Każdy, kto osiągnął wiek emerytalny, nawet jeśli nie pracował i nie płacił składek, powinien mieć zapewnione niewielkie świadczenie emerytalne	40	32
Świadczenie emerytalne powinni otrzymywać tylko ci, którzy pracowali i płacili składki	56	62
Trudno powiedzieć	4	6

Należy zaznaczyć, że i w tym przypadku porównywalność wyników jest nieco ograniczona. W czerwcu bowiem w pierwszym członie alternatywy mowa była o "niewielkim świadczeniu, które starczy na życie", co mogło w jakimś stopniu wzmacniać "socjalny" charakter tego rozwiązania.

Można przypuszczać, że czynnikiem silnie wpływającym na opcje przyjmowane przez respondentów jest sposób zdefiniowania owej grupy ludzi, którzy nie pracowali i nie płacili składek. W grę wchodzi tu zapewne poczucie niesprawiedliwości wywoływane rozwiązaniem, w którym jednakowo traktuje się pracujących i osoby często postrzegane jako celowo uchylające się od pracy, żyjące na koszt państwa. Kontrowersyjność rozwiązań zmierzających do ochrony interesów ludzi nie uczestniczących w systemie emerytalnym może też wynikać ze swoistego poczucia "solidaryzmu ubezpieczonych", dla których ważny jest fakt, iż pieniądze na świadczenia pochodzą z płaconych przez nich składek. W tej sytuacji idea świadczenia na rzecz osób nie ponoszących kosztów funkcjonowania systemu może budzić niechęć.

Opinie w kwestii renty socjalnej są podobne w rozmaitych grupach społeczno-demograficznych. Większość wyznaczników statusu badanych nie różnicuje tych poglądów w stopniu istotnym statystycznie. Jedyne wyróżniające się grupy to bezrobotni i respondenci o najniższych dochodach (aprobata) oraz prywatni przedsiębiorcy i rolnicy (dezaprobata).

2. Ubezpieczenia dodatkowe

Zarówno badanie panelowe, jak i pomiary prowadzone w ramach badań przeglądowych CBOS potwierdzają duże zainteresowanie społeczeństwa wprowadzeniem tego rozwiązania. W czerwcu prawie połowa badanych, we wrześniu zaś ponad połowa

zadeklarowała gotowość do opłacania dodatkowych składek w celu uzyskania wyższej emerytury. Jest to niewątpliwie przejaw silnej potrzeby indywidualizacji ubezpieczenia, ściślejszego powiązania świadczeń z ponoszonymi kosztami.

Tabela 6 w procentach

Czy Pan(i) osobiście:	czerwiec '95	wrzesień '95 (N=817)*
– przeznaczył(a)by część swoich zarobków na dodatkowe składki, aby mieć wyższą emeryturę	47	52
– nie płacił(a)by dodatkowych składek emerytalnych	37	32
Trudno powiedzieć	16	16

* W czerwcu na pytanie to odpowiadali wszyscy respondenci, we wrześniu natomiast nie zadawano go emerytom.

Společno-demograficzne uwarunkowania odpowiedzi na to pytanie są podobne do zaobserwowanych w czerwcu. Im młodszy respondenci, tym chętniej byliby skłonni opłacać dodatkowe składki emerytalne²⁶ (największą gotowość deklarują osoby w wieku 25-35 lat, a więc stojące u progu kariery zawodowej). Gotowość do ponoszenia kosztów dodatkowego ubezpieczenia wyraźnie rośnie wraz z wykształceniem²⁷ i pozycją społeczno-zawodową²⁸. Częściej od innych gotowość taką wyrażają ponadto uczniowie i studenci, pracownicy sfery budżetowej, osoby dobrze oceniające własne warunki materialne. Wynika z tego, że zamiar korzystania z dodatkowej oferty ubezpieczeniowej szczególnie bliski jest tym, których na to stać, tym, dla których emerytura jest odległą perspektywą, a także tym, którzy mogą czuć się na rynku pracy pewniej od innych (osoby wykształcone, zajmujące wysokie pozycje w hierarchii społeczno-zawodowej, być może także pracownicy sfery budżetowej).

Tymczasem jedynie co piąty ankietowany już teraz deklaruje, iż czyni coś konkretnego, aby zapewnić sobie starość spokojną pod względem materialnym.

²⁶ V Cramera = 0.10.

²⁷ V Cramera = 0.15.

²⁸ V Cramera = 0.17.

Tabela 7

w procentach

Czy podejmuje Pan(i) jakieś kroki w celu materialnego zabezpieczenia się na starość?		
	czerwiec '95	wrzesień '95 (N=821)*
Tak	19	19
Nie	81	81

* W czerwcu na pytanie to odpowiadali wszyscy respondenci, we wrześniu natomiast nie zadawano go emerytom.

Deklaracji w tej kwestii niemal wcale nie różnicują cechy społeczno-demograficzne respondentów. Jedyne grupy wyróżniające się większą skłonnością do takich działań to: mieszkańcy wsi i wielkich miast²⁹, menedżerowie, prywatni przedsiębiorcy i rolnicy (aż 41%!)³⁰ oraz osoby dobrze oceniające swoją sytuację materialną³¹. Rzadziej od innych, podobnie jak w czerwcu, działania mające na celu zabezpieczenie się na starość podejmują osoby biernie zawodowo - renciści, emeryci, studenci, bezrobotni.

Za deklaracją o podejmowaniu kroków w celu zapewnienia sobie materialnego bezpieczeństwa na starość najczęściej kryje się po prostu opłacanie składek ZUS. Prawie połowa deklarujących tak właśnie pojmuje owe kroki. Znacznie mniej osób stwierdziło, że gromadzą w tym celu oszczędności lub korzystają z dodatkowych form ubezpieczenia.

Tabela 8

w procentach

Jakie kroki czy działania podejmuje Pan(i) w tym kierunku, na czym one polegają?		
(pytanie otwarte dla osób, które na poprzednie pytanie odpowiedziały twierdząco)	czerwiec '95	wrzesień '95
Opłacam składki ZUS	34	47
Oszczędzam, gromadzę oszczędności	31	27
Korzystam z dodatkowego ubezpieczenia	21	12
Pracuję dodatkowo	9	4
Buduję dom, zabezpieczam sobie mieszkanie	5	2

²⁹ V Cramera = 0.11.

³⁰ V Cramera = 0.16.

³¹ V Cramera = 0.10.

Od czerwca deklaracje w tej kwestii uległy znacznym zmianom. O 13 punktów procentowych wzrósł odsetek osób traktujących opłacanie składek ZUS jako formę aktywności mającej na celu zabezpieczenie się na starość. Może to oznaczać, iż wzrosła świadomość ponoszenia kosztów ubezpieczenia emerytalnego, że składki ZUS stają się w coraz większym stopniu zauważalne. O blisko połowę spadł natomiast odsetek osób deklarujących korzystanie z dodatkowych form ubezpieczenia. Jest to zjawisko trudne do wytłumaczenia - nie należy chyba sądzić, że odzwierciedla ono rzeczywiste tendencje na rynku ubezpieczeniowym. Jest to raczej przejaw niestabilności, słabej orientacji, chwiejności poglądów w omawianych kwestiach. Biorąc pod uwagę skalę zmian można przypuszczać, że pytanie mierzy raczej przekonania niż fakty.

3. Wiek emerytalny kobiet i mężczyzn

W przeciwieństwie do wielu innych dylematów reformy, kwestia wieku emerytalnego kobiet nie budzi żadnych kontrowersji, respondenci mają na ten temat silnie ugruntowane poglądy. Fakt, że obecnie kobiety przechodzą na emeryturę wcześniej od mężczyzn, jest powszechnie akceptowany. Można sądzić, że zrównanie praw obydwu płci przez podniesienie wieku emerytalnego kobiet zostałyby odebrane jako rozwiązanie niesprawiedliwe. Powszechność tej opinii każe sądzić, iż argumenty odwołujące się do kosztów utrzymywania różnic między kobietami i mężczyznami na obecnym poziomie okazałyby się mniej istotne.

Tabela 9 w procentach

Obecnie kobiety przechodzą na emeryturę wcześniej niż mężczyźni. Czy sądzi Pan(i), że:		
	czerwiec '95	wrzesień '95
– jest to sprawiedliwe	85	87
– jest to krzywdzące dla kobiet	3	2
– jest to krzywdzące dla mężczyzn	5	4
Trudno powiedzieć	6	7

Podobnie jak w czerwcu, o żadnej z grup społeczno-demograficznych nie można powiedzieć, iż znacznie różni się od ogółu poglądami w kwestii wieku emerytalnego kobiet.

Jedynie badani z wyższym wykształceniem nieco rzadziej od innych sądzą, że obecne rozwiązanie jest sprawiedliwe (być może są bardziej wrażliwi na argumentację odwołującą się np. do praw człowieka), a robotnicy niewykwalifikowani nieco częściej od innych uważają, że rozwiązanie to jest krzywdzące dla mężczyzn, można więc sądzić, że pragnęliby zrównania wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn przez obniżenie wieku mężczyzn.

4. Prawo emerytów do pracy i wynagrodzenia

W porównaniu z czerwcem umocniło się nieco przekonanie, że łączenie pracy z emeryturą jest niepożądane oraz (wyraźniej) - że czymś niewłaściwym jest równoczesne pobieranie pełnej emerytury i wynagrodzenia za pracę.

Tabela 10 w procentach

Z którym z poniższych stwierdzeń zgadza się Pan(i)?	czerwiec '95	wrzesień '95
Emeryci nie powinni dodatkowo pracować, ponieważ w ten sposób odbierają miejsca pracy młodym i powiększa się bezrobocie	49	51
Emeryci, którzy chcą pracować dodatkowo, powinni mieć do tego prawo	46	42
Trudno powiedzieć	6	7
Emeryci powinni mieć prawo do równoczesnego otrzymywania pełnej emerytury i wynagrodzenia za pracę	49	41
W chwili podjęcia przez emeryta dodatkowej pracy emerytura powinna być odpowiednio zmniejszona	40	48
Trudno powiedzieć	11	11

Proporcja zwolenników i przeciwników opinii o równoczesnym pobieraniu emerytury i pensji uległa odwróceniu - obecnie dezaprobatą takiego rozwiązania przeważa nad aprobatą. W połączeniu ze spadkiem akceptacji zasady, iż osoby będące na emeryturze mogą pracować, oznacza to dość wyraźną opcję w kierunku ograniczenia praw emerytów na rynku pracy, uzasadnionego - jak można sądzić - koniecznością ochrony interesów osób pracujących.

Komentując zmiany opinii należy jednak zwrócić uwagę, że w czerwcu mowa była o "zawieszeniu" świadczenia w przypadku podjęcia pracy przez emeryta, natomiast we wrześniu - o "odpowiednim zmniejszeniu". Złagodzenie sformułowania mogło ułatwić respondentom dezaprobatę przywileju dla emerytów.

Czynnikami, które w stopniu istotnym statystycznie różnicują opinie o prawie emerytów do pracy i wynagrodzenia za pracę, są (patrz: tabele aneksowe): wiek³², miejsce zamieszkania³³, wykształcenie³⁴, status zawodowy³⁵, dochody³⁶, poglądy polityczne³⁷.

5. Indeksacja emerytur

Indeksacja jest jednym z tych problemów, co do których respondentom najtrudniej przychodzi sformułować jednoznaczną opinię. Wariant cenowy ma wprawdzie dwukrotnie więcej zwolenników niż płacowy, jednak ponad połowa badanych uważa, że najlepszym rozwiązaniem byłoby połączenie obydwu form podwyższania świadczeń.

W czerwcu pytanie dotyczące indeksacji zostało zadane zupełnie inaczej niż we wrześniu, dlatego też porównanie wyników jest w tym przypadku zupełnie niemożliwe.

Tabela 11 (dane z września '95)

w procentach

Od czego, Pana(i) zdaniem, powinna zależeć okresowa waloryzacja emerytur i rent, tzn. ich wzrost?	
Od wzrostu przeciętnej płacy w kraju (w gospodarce)	12
Od wzrostu cen (inflacji)	24
Zarówno od wzrostu przeciętnej płacy, jak i od wzrostu cen	58
Trudno powiedzieć	7

Można chyba przyjąć, że dominująca wśród badanych opinia o konieczności waloryzowania emerytur według podwójnej, cenowo-płacowej formuły w znacznej mierze odzwierciedla brak sprecyzowanych i przemyślanych opcji w tym względzie, brak wiedzy potrzebnej do zajęcia jednoznacznego stanowiska.

Formułę indeksacji płacowej częściej od innych wybierają osoby średnio i dobrze sytuowane³⁸, a także respondenci legitymujący się średnim wykształceniem³⁹. Za indeksacją

³² W kwestii prawa do pracy V Cramera = 0.10; w kwestii prawa do wynagrodzenia V Cramera = 0.12.

³³ W kwestii prawa do pracy V Cramera = 0.14; w kwestii prawa do wynagrodzenia V Cramera = 0.12.

³⁴ W kwestii prawa do pracy V Cramera = 0.16; w kwestii prawa do wynagrodzenia V Cramera = 0.11.

³⁵ W kwestii prawa do pracy V Cramera = 0.17; w kwestii prawa do wynagrodzenia V Cramera = 0.16.

³⁶ W kwestii prawa do pracy V Cramera = 0.15; w kwestii prawa do wynagrodzenia V Cramera = 0.09.

³⁷ W kwestii prawa do pracy V Cramera = 0.12; w kwestii prawa do wynagrodzenia V Cramera = 0.13.

³⁸ V Cramera = 0.08.

³⁹ V Cramera = 0.11.

cenową częściej od innych opowiadają się pracownicy sektora państwowego oraz prywatni przedsiębiorcy, w obydwu jednak przypadkach mamy do czynienia z zależnościami nieistotnymi statystycznie ($p > 0.05$).

System emerytalny a budżet państwa

Propozycja podnoszenia podatków w celu sfinansowania wzrostu emerytur ma niemal tyle samo zwolenników, co przeciwników. Dwa i pół miesiąca wcześniej opcja na rzecz podwyższania podatków była znacznie słabsza i jednocześnie więcej osób miało przekonanie, że podwyżki emerytur powinny być finansowane wyłącznie ze składek ZUS. Ta różnica znów może w dużym stopniu wynikać ze zmiany sformułowania pytania. W czerwcu drugie ze zdań brzmiało: "Jeśli brakuje pieniędzy ze składek na ZUS, a trzeba zwiększyć emerytury, to **należy zwiększyć podatki**". Obecnie mowa jest jedynie o finansowaniu wzrostu emerytur z podwyższania podatków, co część osób mogła zinterpretować tak, iż podatki wzrosłyby **niezależnie** od tego, czy zamierza się podnieść wysokość emerytur czy też nie.

Kontrowersja wokół celowości obciążania budżetu państwa kosztami świadczeń emerytalnych znika niemal całkowicie, gdy przedmiotem oceny jest umożliwianie przejścia na wcześniejszą emeryturę osobom zwalnianym z bankrutujących zakładów państwowych. Tutaj przeważa solidaryzm - znaczna większość badanych godzi się na obciążenie kieszeni podatnika kosztami wypłaty świadczeń dla takich osób. Interpretując ten rezultat należy pamiętać, że negatywne skutki zmian strukturalnych w gospodarce, a przede wszystkim bezrobocie, postrzegane są obecnie przez większość Polaków jako główne problemy nurtujące nasz kraj.

Tabela 12

w procentach

Z którym z poniższych stwierdzeń zgadza się Pan(i)?	czerwiec '95	wrzesień '95
Emerytury nie mogą wzrosnąć, jeśli nie ma na to pieniędzy pochodzących ze składek na ZUS	43	35
Jeśli brakuje pieniędzy ze składek na ZUS, to wzrost emerytur powinien być finansowany z podwyższania podatków	25	39
Trudno powiedzieć	33	26

Tabela 13 w procentach

Z którym z poniższych stwierdzeń zgadza się Pan(i)?	czerwiec '95	wrzesień '95
Jeśli starsza osoba traci pracę z powodu likwidacji zakładu, to powinna mieć możliwość otrzymania wcześniejszej emerytury - nawet jeśli prowadziłoby to do zwiększenia podatków	83	79
Starsze osoby tracące pracę w wyniku likwidacji zakładów nie powinny mieć możliwości przechodzenia na wcześniejsze emerytury, ponieważ płaciliby za to wszyscy ze swoich podatków; wystarczy, że otrzymują zasiłki	8	12
Trudno powiedzieć	8	9

Największą akceptacją finansowania wzrostu emerytur z podwyższania podatków wyróżniają się, jak należało oczekiwać, osoby w wieku bezpośrednio przedemerytalnym (57%)⁴⁰, emeryci⁴¹ (54%), a także badani w wieku emerytalnym (48%). Najsilniejszy sprzeciw rozwiązanie to wywołuje wśród najmłodszych respondentów, osób z wyższym wykształceniem⁴², prywatnych przedsiębiorców, pracowników fizyczno-umysłowych, robotników niewykwalifikowanych⁴³, uczniów i studentów, osób zatrudnionych w sektorze prywatnym⁴⁴. Być może są to te kategorie badanych, które w największym stopniu ponosiłyby (lub sądzą, że tak by było) koszty tego rozwiązania, lub takie, które mogą odczuwać największy dystans w stosunku do problemów środowiska emeryckiego. W szczególny sposób opinie w tej kwestii zróżnicowane są przez dochody badanych: dezaprobatą podwyższania podatków wyróżniają się zarówno osoby o najniższych dochodach⁴⁵, jak i te, które dobrze oceniają własną pozycję materialną⁴⁶.

⁴⁰ V Cramera = 0.22.

⁴¹ V Cramera = 0.23.

⁴² V Cramera = 0.11.

⁴³ V Cramera = 0.15.

⁴⁴ V Cramera = 0.11.

⁴⁵ V Cramera = 0.09.

⁴⁶ V Cramera = 0.08.

Wrześniowy pomiar opinii dotyczących systemu emerytalnego po raz kolejny potwierdził wniosek, iż ankietowani nie tylko akceptują gruntowne zmiany w tej dziedzinie, ale wręcz ich oczekują. Motywem przyjmowania tej proreformatorskiej opcji jest przede wszystkim negatywna diagnoza obecnej sytuacji. Jedynie niewielka część społeczeństwa skłonna jest akceptować zasady przyznawania emerytur, które obecnie obowiązują, jeszcze mniej osób uważa zmiany za niepotrzebne. W świetle tych danych można więc mówić o bardzo korzystnym klimacie społecznym wokół reformy. Nie oznacza to jednak, że każde szczegółowe rozwiązanie zostałoby przyjęte z jednakowym entuzjazmem, wydaje się bowiem, że czymś zasadniczo innym jest globalna ocena systemu, czym innym zaś opcje przyjmowane wobec konkretnych rozstrzygnięć, które w większym lub mniejszym stopniu mogą dotyczyć samych respondentów. Spośród głównych propozycji zawartych w projekcie reformy najbardziej kontrowersyjna wydaje się idea zrównania wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn oraz renta państwowa, pojęta jako socjalny składnik świadczenia. W tym ostatnim przypadku wielu badanych (zwłaszcza tych, którzy mogą przypuszczać, iż koszty tego rozwiązania będą pokrywane z ich składek emerytalnych) przyjmuje postawę uczestników systemu ubezpieczeniowego, niechętnych wobec prób rozszerzania go na osoby, które byłyby jedynie jego beneficjentami. W ciągu dwóch i pół miesiąca, dzielących pomiar czerwcowy od wrześniowego, nastąpiło pewne wzmocnienie tej proubezpieczeniowej opcji, trudno jednak ocenić jego rozmiar z uwagi na ograniczoną porównywalność pytań.

Silne kontrowersje budzi też kwestia zasad, na jakich emeryci mogliby oferować swe usługi na rynku pracy. Do większego liberalizmu w tym względzie skłonni są przede wszystkim ci, którzy z racji wykształcenia, pozycji społeczno-zawodowej lub zamieszkiwania w dużej aglomeracji mogą spodziewać się większych szans na zatrudnienie w okresie, kiedy znajdą się na emeryturze.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. włocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Ocena obecnego systemu emerytalnego

(%)

	Dobry	Zły	Nie znam jego zasad	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	9	66	20	5	1150
Płeć					
Mężczyźni	8	69	17	6	544
Kobiety	10	63	23	4	606
Wiek					
do 24 lat	8	56	30	5	156
25-34	8	58	27	7	206
35-44	7	73	18	2	243
45-54	9	71	14	6	195
55-64	9	72	17	2	168
65 lat i więcej	14	63	16	7	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	9	59	27	5	417
Miasto do 20 tys.	6	67	18	9	135
od 21 do 100 tys.	13	67	17	4	218
101-500 tys.	9	73	14	4	236
501 tys. i więcej mieszk.	6	71	18	4	144
Region					
Północny	8	69	21	2	147
Zachodni	8	69	17	7	119
Środkowo-zachodni	10	63	23	4	173
Środkowy	8	67	21	5	204
Wschodni	9	53	31	6	135
Południowo-wschodni	10	68	17	5	182
Południowo-zachodni	11	69	14	5	190
Wykształcenie					
Podstawowe	10	62	21	7	410
Zasadnicze zawodowe	9	67	20	5	308
Średnie	10	67	20	3	346
Wyższe	4	76	18	1	85
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	6	75	18	1	74
Prac. umysł. niż. szczebla	11	74	15	0	84
Pracownicy fiz.- umysł.	19	56	23	2	74
Robotnicy wykwalifikowani	8	62	21	9	144
Robotnicy niewykwalifik.	11	59	24	6	71
Rolnicy	10	65	24	1	63
Prywatni przedsiębiorcy	0	86	11	2	49
Bierni zawodowo					
Renciści	9	75	14	2	164
Emeryci	12	67	16	5	202
Uczniowie i studenci	5	65	23	8	53
Bezrobotni	6	52	36	5	93
Gospodynie domowe i inni	7	52	27	14	78
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	4	77	17	1	130
Sektor państwowy	17	53	25	5	161
Sektor prywatny	7	70	17	6	209
Spółdzielczość	0	86	10	4	18
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 125 zł	11	53	29	8	232
125 - 199	7	68	23	2	177
200 - 274	8	67	20	5	279
275 - 324	8	69	18	5	164
325 i powyżej	12	77	9	2	221
Ocena własnych war. mater.					
Złe	8	67	20	5	420
Średnie	9	67	20	5	542
Dobre	12	60	22	6	187
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	5	75	12	7	66
Raz w tygodniu	10	63	23	4	638
Kilka razy w roku	8	68	18	6	327
W ogóle nie uczestniczy	11	68	18	3	120
Poglądy polityczne					
Lewica	14	70	13	3	169
Centrum	10	70	18	2	335
Prawica	7	71	15	7	293
Trudno powiedzieć	8	55	30	7	352

Tabela 2. Czy, Pana(i) zdaniem, zmiany obecnych zasad przyznawania rent i emerytur są: 1 - niezbędne i pilne; 2 - potrzebne, ale inne sprawy są ważniejsze; 3 - niepotrzebne;

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	49	35	3	14	1150
Płeć					
Mężczyźni	47	40	2	11	544
Kobiety	50	31	3	16	606
Wiek					
do 24 lat	37	36	2	25	156
25-34	38	40	2	20	206
35-44	52	38	2	8	243
45-54	50	37	5	9	195
55-64	63	26	3	7	168
65 lat i więcej	52	31	2	15	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	42	38	1	18	417
Miasto do 20 tys.	55	35	1	8	135
od 21 do 100 tys.	53	28	6	14	218
101-500 tys.	50	35	3	11	236
501 tys. i więcej mieszk.	54	37	2	8	144
Region					
Północny	54	33	3	10	147
Zachodni	47	41	2	10	119
Środkowozachodni	49	33	3	15	173
Środkowy	47	36	3	14	204
Wschodni	46	34	1	19	135
Południowo-wschodni	47	39	1	12	182
Południowo-zachodni	51	32	5	12	190
Wykształcenie					
Podstawowe	50	31	3	15	410
Zasadnicze zawodowe	44	41	1	13	308
Średnie	49	35	3	14	346
Wyższe	57	35	2	6	85
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	55	35	2	8	74
Prac. umysł. niż. szczebla	53	36	5	6	84
Pracownicy fiz.- umysł.	38	36	3	23	74
Robotnicy wykwalifikowani	38	47	2	13	144
Robotnicy niewykwalifik.	35	45	6	15	71
Rolnicy	48	42	0	11	63
Prywatni przedsiębiorcy	55	28	5	12	49
Bierni zawodowo					
Renciści	62	25	3	10	164
Emeryci	53	33	2	11	202
Uczniowie i studenci	45	39	0	16	53
Bezrobotni	45	27	1	27	93
Gospodynie domowe i inni	49	34	1	15	78
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	49	42	1	7	130
Sektor państwowy	38	42	4	15	161
Sektor prywatny	43	39	4	14	209
Spółdzielczość	71	24	0	5	18
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 125 zł	43	35	2	20	232
125 - 199	51	33	2	15	177
200 - 274	51	34	3	12	279
275 - 324	53	32	3	12	164
325 i powyżej	50	41	3	6	221
Ocena własnych war. mater.					
Złe	56	29	3	12	420
Średnie	46	37	2	15	542
Dobre	41	44	3	12	187
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	50	35	2	14	66
Raz w tygodniu	48	35	2	15	638
Kilka razy w roku	50	35	4	12	327
W ogóle nie uczestniczy	50	35	4	10	120
Poglądy polityczne					
Lewica	58	34	3	4	169
Centrum	48	40	3	9	335
Prawica	52	35	1	12	293
Trudno powiedzieć	42	31	3	23	352

Tabela 3. Czy słyszał(a) Pan(i) o proponowanej przez rząd reformie ubezpieczeń społecznych? 1 - Tak, słyszałem(a) i wiem, na czym mają polegać zmiany; 2 - Tak, słyszałem(a) i wiem mniej więcej, na czym mają polegać zmiany; 3 - Tak, słyszałem(a), ale nie wiem, na czym mają polegać zmiany; 4 - Nie, nie słyszałem(a)

	(%)				Liczba osób
	1	2	3	4	
Ogółem	5	26	44	25	1149
Płeć					
Mężczyźni	6	28	45	22	544
Kobiety	4	25	43	28	605
Wiek					
do 24 lat	6	16	37	40	156
25-34	3	25	42	30	206
35-44	5	30	51	15	243
45-54	7	33	45	15	195
55-64	6	29	44	21	168
65 lat i więcej	4	22	40	35	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	1	19	45	35	416
Miasto do 20 tys.	4	24	48	24	135
od 21 do 100 tys.	8	28	40	25	218
101-500 tys.	7	33	43	17	236
501 tys. i więcej mieszk.	9	36	42	13	144
Region					
Północny	5	31	43	21	147
Zachodni	2	32	42	23	119
Środkowozachodni	4	27	41	28	173
Środkowy	9	23	40	28	204
Wschodni	5	19	37	39	135
Południowo-wschodni	4	22	52	22	182
Południowo-zachodni	4	31	48	17	190
Wykształcenie					
Podstawowe	1	12	49	38	410
Zasadnicze zawodowe	3	25	47	25	307
Średnie	9	38	38	15	346
Wyższe	15	49	31	5	85
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	13	48	36	3	74
Prac.umysł.niż.szczebla	13	45	36	6	84
Pracownicy fiz.- umysł.	1	24	42	33	74
Robotnicy wykwalifikowani	6	27	48	19	144
Robotnicy niewykwalifik.	0	19	58	23	71
Rolnicy	0	17	55	28	63
Prywatni przedsiębiorcy	9	31	40	20	49
Bierni zawodowo					
Renciści	4	23	49	25	164
Emeryci	4	29	37	30	202
Uczniowie i studenci	9	17	39	35	53
Bezrobotni	3	17	43	37	92
Gospodynie domowe i inni	2	16	44	38	78
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	11	38	41	10	130
Sektor państwowy	4	33	43	19	161
Sektor prywatny	6	26	46	22	209
Spółdzielczość	0	35	48	18	18
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 125 zł	1	17	45	37	231
125 - 199	3	20	44	33	177
200 - 274	4	25	46	25	279
275 - 324	7	27	50	17	164
325 i powyżej	11	46	34	9	221
Ocena własnych war. mater.					
Złe	4	18	47	30	419
Średnie	4	31	41	24	542
Dobre	8	31	44	17	187
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	4	23	39	34	66
Raz w tygodniu	4	24	48	24	637
Kilka razy w roku	6	29	41	25	327
W ogóle nie uczestniczy	10	35	29	26	120
Poglądy polityczne					
Lewica	12	43	35	11	169
Centrum	5	30	48	17	335
Prawica	4	30	44	21	293
Trudno powiedzieć	3	12	43	43	351

Tabela 4. Czy chciał(a)by Pan(i) dowiedzieć się dokładniej, na czym polegają propozycje reformy ubezpieczeń społecznych? 1 - Tak, jestem tym bardzo zainteresowany(a); 2 - Tak, jestem tym zainteresowany(a); 3 - Nie, ta sprawa mnie nie interesuje

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	21	43	26	9	1150
Płeć					
Mężczyźni	22	46	25	8	544
Kobiety	21	41	28	10	606
Wiek					
do 24 lat	15	43	35	7	156
25-34	12	44	37	7	206
35-44	24	48	18	9	243
45-54	35	42	15	9	195
55-64	26	41	24	9	168
65 lat i więcej	14	39	33	14	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	15	45	30	10	417
Miasto do 20 tys.	22	42	27	9	135
od 21 do 100 tys.	21	46	25	8	218
101-500 tys.	27	40	24	9	236
501 tys.i więcej mieszk.	29	42	21	7	144
Region					
Północny	30	42	24	4	147
Zachodni	18	40	30	12	119
Środkowozachodni	19	36	33	12	173
Środkowy	21	41	27	11	204
Wschodni	19	44	28	9	135
Południowo-wschodni	21	49	24	7	182
Południowo-zachodni	21	50	21	7	190
Wykształcenie					
Podstawowe	16	39	31	13	410
Zasadnicze zawodowe	20	45	28	7	308
Średnie	25	46	22	7	346
Wyższe	34	48	15	3	85
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	39	44	15	3	74
Prac.umysł.niż.szczebła	25	54	18	3	84
Pracownicy fiz.- umysł.	15	39	30	15	74
Robotnicy wykwalifikowani	21	50	25	4	144
Robotnicy niewykwalifik.	15	38	38	9	71
Rolnicy	17	52	25	6	63
Prywatni przedsiębiorcy	29	40	24	7	49
Bierni zawodowo					
Renciści	25	43	23	10	164
Emeryci	20	36	31	14	202
Uczniowie i studenci	21	36	37	6	53
Bezrobotni	15	52	22	12	93
Gospodynie domowe i inni	15	39	33	13	78
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	35	47	15	3	130
Sektor państwowy	19	45	25	11	161
Sektor prywatny	20	45	30	5	209
Spółdzielczość	28	47	25	0	18
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 125 zł	16	41	33	11	232
125 - 199	15	52	24	9	177
200 - 274	24	38	27	10	279
275 - 324	22	46	25	7	164
325 i powyżej	28	42	21	8	221
Ocena własnych war. mater.					
Złe	21	41	26	11	420
Średnie	21	44	27	8	542
Dobre	23	47	24	6	187
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	23	35	33	9	66
Raz w tygodniu	20	46	25	8	638
Kilka razy w roku	22	42	27	10	327
W ogóle nie uczestniczy	23	39	28	11	120
Poglądy polityczne					
Lewica	31	44	21	4	169
Centrum	21	52	21	6	335
Prawica	24	43	23	10	293
Trudno powiedzieć	15	34	36	14	352

Tabela 5. Zwolennicy opinii:
1 - Każdy, kto osiągnął wiek emerytalny, nawet jeśli nie pracował i nie płacił składek, powinien mieć zapewnione niewielkie świadczenie emerytalne; 2 - Świadczenie emerytalne powinno otrzymywać tylko ci, którzy pracowali i płacili składki

	(%)			
	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	32	62	6	1149
Płeć				
Mężczyźni	33	61	6	543
Kobiety	31	63	7	606
Wiek				
do 24 lat	35	58	8	156
25-34	37	58	4	206
35-44	28	66	6	243
45-54	31	65	4	195
55-64	27	68	4	167
65 lat i więcej	33	54	13	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	31	62	7	416
Miasto do 20 tys.	36	61	3	135
od 21 do 100 tys.	30	63	7	218
101-500 tys.	32	61	7	236
501 tys. i więcej mieszk.	32	62	5	144
Region				
Północny	36	57	7	147
Zachodni	31	63	6	119
Środkowozachodni	32	61	7	173
Środkowy	36	57	7	204
Wschodni	33	61	6	135
Południowo-wschodni	25	70	5	182
Południowo-zachodni	31	63	5	189
Wykształcenie				
Podstawowe	30	61	9	410
Zasadnicze zawodowe	37	58	5	308
Średnie	29	67	4	346
Wyższe	32	61	7	85
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	29	61	9	74
Prac.umysł.niż.szczebła	30	67	3	84
Pracownicy fiz.- umysł.	35	63	2	74
Robotnicy wykwalifikowani	33	64	3	144
Robotnicy niewykwalifik.	37	56	7	71
Rolnicy	21	76	4	63
Prywatni przedsiębiorcy	22	70	9	49
Bierni zawodowo				
Renciści	37	53	10	164
Emeryci	25	66	9	201
Uczniowie i studenci	36	62	2	53
Bezrobotni	41	55	4	53
Gospodynie domowe i inni	34	59	7	78
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	37	59	3	130
Sektor państwowy	29	65	5	161
Sektor prywatny	29	66	5	209
Spółdzielczość	29	62	9	18
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 125 zł	31	64	5	232
125 - 199	40	55	5	177
200 - 274	31	63	6	279
275 - 324	32	60	8	163
325 i powyżej	27	66	6	221
Ocena własnych war. mater.				
Złe	35	59	5	420
Średnie	28	65	7	541
Dobre	34	58	8	187
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	28	59	13	66
Raz w tygodniu	30	64	6	637
Kilka razy w roku	34	60	6	327
W ogóle nie uczestniczy	36	58	6	120
Poglądy polityczne				
Lewica	30	69	2	169
Centrum	33	62	5	335
Prawica	34	64	2	292
Trudno powiedzieć	31	56	13	352

Tabela 6. Czy Pan(i) osobiście:
1 - przeznaczył(a)by część swoich zarobków na dodatkowe składki, aby mieć wyższą emeryturę; 2 - nie płacił(a)by dodatkowych składek emerytalnych (%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	52	32	16	817
Płeć				
Mężczyźni	51	33	16	412
Kobiety	53	32	15	406
Wiek				
do 24 lat	54	24	23	153
25-34	59	29	12	203
35-44	53	33	14	230
45-54	47	41	12	165
55-64	41	37	22	54
65 lat i więcej	14	54	32	12
Miejsce zamieszkania				
Wieś	46	38	16	279
Miasto do 20 tys.	57	32	11	95
od 21 do 100 tys.	48	33	20	163
101-500 tys.	59	29	12	173
501 tys.i więcej mieszk.	57	25	18	108
Region				
Północny	48	27	25	115
Zachodni	57	23	20	79
Środkowozachodni	65	21	14	115
Środkowy	56	36	8	145
Wschodni	36	47	17	92
Południowo-wschodni	50	32	18	127
Południowo-zachodni	50	39	12	145
Wykształcenie				
Podstawowe	36	42	21	197
Zasadnicze zawodowe	49	34	17	265
Średnie	60	27	13	282
Wyższe	72	21	7	72
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	75	18	7	74
Prac.umysł.niż.szczębla	63	27	9	84
Pracownicy fiz.- umysł.	55	33	12	73
Robotnicy wykwalifikowani	50	36	14	143
Robotnicy niewykwalifik.	51	38	11	71
Rolnicy	28	54	18	61
Prywatni przedsiębiorcy	53	34	13	49
Bierni zawodowo				
Renciści	39	33	28	49
Uczniowie i studenci	67	9	25	52
Bezrobotni	49	36	15	90
Gospodynie domowe i inni	38	34	28	72
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	62	29	10	127
Sektor państwowy	54	33	13	161
Sektor prywatny	57	31	12	208
Spółdzielczość	30	66	4	18
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 125 zł	38	38	25	189
125 - 199	49	39	12	139
200 - 274	61	28	11	180
275 - 324	44	39	17	110
325 i powyżej	68	22	10	140
Ocena własnych war. mater.				
Złe	46	36	18	284
Średnie	54	32	14	379
Dobre	59	26	15	155
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	42	34	24	28
Raz w tygodniu	52	33	15	451
Kilka razy w roku	52	33	16	257
W ogóle nie uczestniczy	57	29	14	81
Poglądy polityczne				
Lewica	53	39	8	120
Centrum	55	30	15	261
Prawica	55	26	19	200
Trudno powiedzieć	45	37	18	235

Tabela 7. Czy podejmuje Pan(i) jakies kroki w celu materialnego zabezpieczenia sie na starosc?
(%)

	Tak	Nie	Liczba osób
Ogółem	19	81	821
Płeć			
Mężczyźni	25	75	412
Kobiety	14	86	410
Wiek			
do 24 lat	15	85	153
25-34	22	78	203
35-44	22	78	230
45-54	15	85	165
55-64	21	79	57
65 lat i więcej	16	84	14
Miejsce zamieszkania			
Wieś	22	78	280
Miasto do 20 tys.	8	92	95
od 21 do 100 tys.	20	80	163
101-500 tys.	18	82	176
501 tys.i więcej mieszk.	23	77	108
Region			
Północny	13	87	115
Zachodni	19	81	80
Środkowozachodni	21	79	115
Środkowy	19	81	145
Wschodni	24	76	93
Południowo-wschodni	19	81	127
Południowo-zachodni	20	80	147
Wykształcenie			
Podstawowe	16	84	201
Zasadnicze zawodowe	21	79	265
Średnie	18	82	282
Wyższe	30	70	72
Grupa społ.-zaw. pracujący			
Kadra kier., inteligencja	29	71	74
Prac.umysł.niż.szczebla	19	81	84
Pracownicy fiz.- umysł.	18	82	73
Robotnicy wykwalifikowani	19	81	143
Robotnicy niewykwalifik.	22	78	71
Rolnicy	41	59	61
Prywatni przedsiębiorcy	29	71	49
Bierni zawodowo			
Renciści	10	90	51
Uczniowie i studenci	10	90	52
Bezrobotni	8	92	90
Gospodynie domowe i inni	9	91	74
Pracujący poza rolnictwem			
Sfera budżetowa	24	76	127
Sektor państwowy	20	80	161
Sektor prywatny	23	77	208
Spółdzielczość	17	83	18
Dochody na jedną osobę			
Poniżej 125 zł	21	79	189
125 - 199	14	86	140
200 - 274	16	84	181
275 - 324	19	81	111
325 i powyżej	25	75	142
Ocena własnych war. mater.			
Złe	13	87	286
Średnie	21	79	381
Dobre	27	73	155
Udział w prakt. religijnych			
Kilka razy w tygodniu	7	93	30
Raz w tygodniu	19	81	453
Kilka razy w roku	20	80	258
W ogóle nie uczestniczy	23	77	81
Poglądy polityczne			
Lewica	25	75	120
Centrum	19	81	261
Prawica	18	82	203
Trudno powiedzieć	17	83	236

Tabela 8. Obecnie kobiety przechodzą na emeryturę wcześniej niż mężczyźni.
Czy sądzi Pan(i), że: 1 - jest to sprawiedliwe; 2 - jest to krzywdzące dla kobiet; 3 - jest to krzywdzące dla mężczyzn (%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	87	2	5	7	1144
Płeć					
Mężczyźni	84	1	6	9	542
Kobiety	90	2	3	5	602
Wiek					
do 24 lat	83	2	3	12	156
25-34	88	0	3	8	206
35-44	86	2	6	6	243
45-54	91	2	4	3	194
55-64	87	3	3	6	164
65 lat i więcej	86	1	6	7	180
Miejsce zamieszkania					
Wieś	88	1	6	5	414
Miasto do 20 tys.	93	1	2	3	134
od 21 do 100 tys.	90	2	2	6	216
101-500 tys.	86	1	3	10	235
501 tys.i więcej mieszk.	78	4	8	10	144
Region					
Północny	88	2	4	7	147
Zachodni	92	3	1	4	119
Środkowozachodni	86	1	6	7	171
Środkowy	83	2	6	9	204
Wschodni	76	1	9	11	132
Południowo-wschodni	92	1	3	4	182
Południowo-zachodni	91	0	3	6	190
Wykształcenie					
Podstawowe	86	2	5	7	408
Zasadnicze zawodowe	90	0	6	5	308
Średnie	89	2	3	6	344
Wyższe	76	4	5	15	84
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	78	5	6	12	74
Prac.umysł.niż.szczebla	88	3	2	8	84
Pracownicy fiz.- umysł.	95	1	2	2	74
Robotnicy wykwalifikowani	92	1	3	4	144
Robotnicy niewykwalifik.	79	0	12	9	71
Rolnicy	85	0	9	6	63
Prywatni przedsiębiorcy	94	0	5	2	49
Bierni zawodowo					
Renciści	87	2	4	7	163
Emeryci	85	1	8	6	197
Uczniowie i studenci	81	3	0	17	53
Bezrobotni	88	3	0	10	93
Gospodynie domowe i inni	93	2	2	3	78
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	85	5	2	8	130
Sektor państwowy	88	1	5	6	161
Sektor prywatny	87	0	7	6	209
Spółdzielczość	100	0	0	0	18
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 125 zł	87	2	6	5	231
125 - 199	85	0	7	8	175
200 - 274	90	1	3	6	279
275 - 324	88	4	3	5	164
325 i powyżej	85	2	5	8	219
Ocena własnych war. mater.					
Złe	87	1	5	7	417
Średnie	87	2	5	6	541
Dobre	86	3	4	7	186
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	92	1	3	3	66
Raz w tygodniu	88	1	4	7	635
Kilka razy w roku	88	2	4	7	325
W ogóle nie uczestniczy	77	6	8	8	118
Poglądy polityczne					
Lewica	87	3	6	3	168
Centrum	88	2	4	7	332
Prawica	83	1	8	8	293
Trudno powiedzieć	89	1	2	7	351

Tabela 9. Z którym z poniższych stwierdzeń zgadza się Pan(i)?
 1 - Emeryci nie powinni dodatkowo pracować, ponieważ w ten sposób odbierają miejsca pracy młodemu i powiększa się bezrobocie; 2 - Emeryci, którzy chcą pracować dodatkowo, powinni mieć do tego prawo

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	51	42	7	1150
Płeć				
Mężczyźni	51	42	7	544
Kobiety	51	41	7	606
Wiek				
do 24 lat	48	45	7	156
25-34	60	38	2	206
35-44	50	41	8	243
45-54	50	44	6	195
55-64	47	48	5	168
65 lat i więcej	51	35	14	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	57	32	10	417
Miasto do 20 tys.	61	36	3	135
od 21 do 100 tys.	48	46	7	218
101-500 tys.	47	49	4	236
501 tys. i więcej mieszk.	36	56	8	144
Region				
Północny	57	38	5	147
Zachodni	52	42	6	119
Środkowo-zachodni	57	37	6	173
Środkowy	41	49	11	204
Wschodni	50	42	8	135
Południowo-wschodni	58	35	7	182
Południowo-zachodni	47	47	6	190
Wykształcenie				
Podstawowe	54	34	12	410
Zasadnicze zawodowe	55	39	6	308
Średnie	51	46	3	346
Wyższe	25	71	4	85
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	31	62	7	74
Prac. umysł. niż. szczebla	54	40	6	84
Pracownicy fiz. - umysł.	67	29	4	74
Robotnicy wykwalifikowani	50	46	4	144
Robotnicy niewykwalifik.	54	33	13	71
Rolnicy	66	28	5	63
Prywatni przedsiębiorcy	46	51	3	49
Bierni zawodowo				
Renciści	47	44	10	164
Emeryci	50	38	11	202
Uczniowie i studenci	53	45	2	53
Bezrobotni	59	35	6	93
Gospodynie domowe i inni	43	50	6	78
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	43	49	7	130
Sektor państwowy	54	39	7	161
Sektor prywatny	55	41	4	209
Spółdzielczość	38	62	0	18
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 125 zł	62	29	9	232
125 - 199	55	41	4	177
200 - 274	54	38	8	279
275 - 324	44	50	6	164
325 i powyżej	37	56	6	221
Ocena własnych war. mater.				
Złe	57	35	8	420
Średnie	48	45	7	542
Dobre	49	46	5	187
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	52	40	9	66
Raz w tygodniu	50	43	7	638
Kilka razy w roku	54	37	9	327
W ogóle nie uczestniczy	47	47	5	120
Poglądy polityczne				
Lewica	52	46	2	169
Centrum	53	43	4	335
Prawica	52	41	6	293
Trudno powiedzieć	48	39	14	352

Tabela 10. Z którym z poniższych stwierdzeń zgadza się Pan(i)?
 1 - Emeryci powinni mieć prawo do równoczesnego otrzymania pełnej emerytury i wynagrodzenia za pracę;
 2 - W chwili podjęcia pracy przez emeryta emerytura powinna być odpowiednio zmniejszona

(%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	41	48	11	1147
Płeć				
Mężczyźni	38	51	10	543
Kobiety	44	45	11	604
Wiek				
do 24 lat	38	54	8	156
25-34	35	57	8	206
35-44	46	43	11	241
45-54	41	52	7	195
55-64	45	45	9	167
65 lat i więcej	42	38	20	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	32	53	15	417
Miasto do 20 tys.	40	50	10	135
od 21 do 100 tys.	46	44	9	218
101-500 tys.	46	47	7	236
501 tys. i więcej mieszk.	54	40	6	142
Region				
Północny	40	52	8	145
Zachodni	49	42	9	119
Środkowozachodni	39	49	12	173
Środkowy	43	47	10	204
Wschodni	45	41	14	134
Południowo-wschodni	33	56	11	182
Południowo-zachodni	43	47	11	190
Wykształcenie				
Podstawowe	39	45	16	410
Zasadnicze zawodowe	37	54	9	308
Średnie	43	49	8	344
Wyższe	59	35	6	85
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	54	36	10	74
Prac.umysł.niż.szczebła	48	44	8	82
Pracownicy fiz.- umysł.	33	61	6	74
Robotnicy wykwalifikowani	32	63	5	144
Robotnicy niewykwalifik.	48	38	13	71
Rolnicy	29	57	13	63
Prywatni przedsiębiorcy	44	47	9	49
Bierni zawodowo				
Renciści	51	39	10	164
Emeryci	42	40	19	201
Uczniowie i studenci	44	48	8	53
Bezrobotni	27	64	9	93
Gospodynie domowe i inni	42	48	10	78
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	51	46	4	130
Sektor państwowy	38	51	12	161
Sektor prywatny	36	55	9	207
Spółdzielczość	66	25	9	18
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 125 zł	33	55	13	232
125 - 199	38	53	9	177
200 - 274	44	46	11	277
275 - 324	48	44	8	164
325 i powyżej	50	40	10	221
Ocena własnych war. mater.				
Złe	39	49	12	420
Średnie	41	49	11	539
Dobre	46	45	9	187
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	42	36	22	65
Raz w tygodniu	42	48	10	638
Kilka razy w roku	40	50	10	325
W ogóle nie uczestniczy	40	50	10	120
Poglądy polityczne				
Lewica	46	49	5	169
Centrum	42	52	5	333
Prawica	37	52	10	292
Trudno powiedzieć	41	40	19	352

Tabela 11. Zwolennicy waloryzacji:

(%)

	płacowej	cenowej	płacowo- cenowej	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	12	24	58	7	1150
Płeć					
Mężczyźni	12	26	56	5	544
Kobiety	12	21	59	8	606
Wiek					
do 24 lat	13	17	64	7	156
25-34	12	20	62	6	206
35-44	11	27	59	3	243
45-54	12	26	54	8	195
55-64	16	24	53	7	168
65 lat i więcej	8	28	53	10	181
Miejsce zamieszkania					
Wieś	8	28	55	9	417
Miasto do 20 tys.	13	22	60	5	135
od 21 do 100 tys.	14	21	57	8	218
101-500 tys.	15	25	56	4	236
501 tys. i więcej mieszk.	13	16	68	3	144
Region					
Północny	15	30	50	6	147
Zachodni	22	14	58	6	119
Środkowozachodni	8	21	62	9	173
Środkowy	11	23	60	6	204
Wschodni	5	29	57	9	135
Południowo-wschodni	10	25	58	7	182
Południowo-zachodni	15	23	58	4	190
Wykształcenie					
Podstawowe	9	26	53	12	410
Zasadnicze zawodowe	9	23	64	4	308
Średnie	17	23	58	3	346
Wyższe	16	21	59	4	85
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	16	24	56	3	74
Prac.umysł.niż.szczębla	14	22	62	3	84
Pracownicy fiz.- umysł.	18	18	59	5	74
Robotnicy wykwalifikowani	10	29	58	3	144
Robotnicy niewykwalifik.	11	26	54	9	71
Rolnicy	9	29	54	7	63
Prywatni przedsiębiorcy	13	33	54	0	49
Bierni zawodowo					
Renciści	9	22	60	10	164
Emeryci	15	24	52	9	202
Uczniowie i studenci	15	10	64	10	53
Bezrobotni	6	22	59	13	93
Gospodynie domowe i inni	9	23	64	4	78
Pracujący poza rolnictwem					
Sfera budżetowa	14	17	65	3	130
Sektor państwowy	14	24	57	4	161
Sektor prywatny	10	33	52	5	209
Spółdzielczość	12	15	73	0	18
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 125 zł	6	21	64	9	232
125 - 199	11	25	58	6	177
200 - 274	10	24	58	8	279
275 - 324	18	25	51	6	164
325 i powyżej	16	23	59	3	221
Ocena własnych war. mater.					
Złe	13	23	56	8	420
Średnie	9	25	60	7	542
Dobre	18	23	56	2	187
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	5	25	63	7	66
Raz w tygodniu	11	23	58	7	638
Kilka razy w roku	14	24	56	6	327
W ogóle nie uczestniczy	12	23	60	5	120
Poglądy polityczne					
Lewica	14	25	56	5	169
Centrum	14	21	63	2	335
Prawica	14	25	55	5	293
Trudno powiedzieć	7	24	55	13	352

Tabela 12. Z którym z poniższych stwierdzeń zgadza się Pan(i)?
 1 - Emerytury nie mogą wzrosnąć, jeśli nie ma na to pieniędzy pochodzących ze składek na ZUS; 2 - Jeśli brakuje pieniędzy ze składek na ZUS, to wzrost emerytur powinien być finansowany z podwyższania podatków; (%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	35	39	26	1144
Płeć				
Mężczyźni	41	33	26	540
Kobiety	30	44	26	604
Wiek				
do 24 lat	54	29	17	156
25-34	49	26	25	206
35-44	38	36	25	241
45-54	36	38	26	195
55-64	21	57	22	166
65 lat i więcej	12	48	40	180
Miejsce zamieszkania				
Wieś	34	33	33	416
Miasto do 20 tys.	35	42	24	135
od 21 do 100 tys.	34	44	22	218
101-500 tys.	40	42	17	236
501 tys. i więcej mieszk.	34	40	26	140
Region				
Północny	35	40	25	145
Zachodni	35	47	18	118
Środkowo-zachodni	33	44	23	173
Środkowy	35	34	31	203
Wschodni	39	34	28	134
Południowo-wschodni	37	32	31	181
Południowo-zachodni	35	42	23	190
Wykształcenie				
Podstawowe	27	40	33	407
Zasadnicze zawodowe	40	37	23	308
Średnie	40	40	20	344
Wyższe	42	32	26	85
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	31	38	31	74
Prac.umysł.niż.szczębla	40	37	23	82
Pracownicy fiz.- umysł.	54	24	22	74
Robotnicy wykwalifikowani	39	38	23	144
Robotnicy niewykwalifik.	42	28	30	71
Rolnicy	38	28	34	63
Prywatni przedsiębiorcy	65	18	17	49
Bierni zawodowo				
Renciści	25	44	31	164
Emeryci	14	54	32	198
Uczniowie i studenci	63	27	10	53
Bezrobotni	40	43	17	93
Gospodynie domowe i inni	34	42	25	78
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	39	35	26	130
Sektor państwowy	39	38	23	161
Sektor prywatny	52	23	25	207
Spółdzielczość	29	30	41	18
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 125 zł	41	32	27	232
125 - 199	39	43	18	177
200 - 274	34	36	30	276
275 - 324	32	47	21	163
325 i powyżej	31	45	24	221
Ocena własnych war. mater.				
Złe	31	42	27	419
Średnie	35	37	28	537
Dobre	46	36	18	187
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	21	49	30	64
Raz w tygodniu	35	38	26	636
Kilka razy w roku	38	36	26	325
W ogóle nie uczestniczy	37	42	21	120
Poglądy polityczne				
Lewica	33	48	19	169
Centrum	37	42	21	332
Prawica	37	39	24	290
Trudno powiedzieć	33	31	35	352

Tabela 13. Z którym z poniższych stwierdzeń zgadza się Pan(i)?
 1 - Jeśli starsza osoba traci pracę z powodu likwidacji zakładu, to powinna mieć możliwość otrzymania wcześniejszej emerytury, nawet jeśli prowadziłoby to do zwiększenia podatków; 2 - Starsze osoby tracące pracę w wyniku likwidacji zakładów nie powinny mieć możliwości przechodzenia na wcześniejsze emerytury, ponieważ płaciłby za to wszyscy ze swoich podatków; wystarczy, że otrzymują zasiłki (%)

	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	79	12	9	1149
Płeć				
Meżczyźni	77	13	10	543
Kobiety	80	11	8	606
Wiek				
do 24 lat	71	19	11	156
25-34	75	17	8	206
35-44	77	12	11	242
45-54	90	6	4	195
55-64	82	11	7	168
65 lat i więcej	78	8	14	181
Miejsce zamieszkania				
Wieś	78	12	10	417
Miasto do 20 tys.	81	14	5	135
od 21 do 100 tys.	80	10	10	218
101-500 tys.	79	14	7	236
501 tys. i więcej mieszk.	76	12	12	143
Region				
Północny	78	16	5	147
Zachodni	68	24	8	119
Środkowo-zachodni	84	7	8	173
Środkowy	75	12	13	203
Wschodni	81	10	8	135
Południowo-wschodni	87	5	8	182
Południowo-zachodni	76	14	10	190
Wysztalcenie				
Podstawowe	79	10	11	410
Zasadnicze zawodowe	80	13	7	308
Średnie	80	13	7	346
Wyższe	72	16	12	84
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier. i inteligencja	77	15	8	73
Prac.umysł.niż.szczębla	82	9	9	84
Pracownicy fiz.-umysł.	64	28	8	74
Robotnicy wykwalifikowani	87	8	5	144
Robotnicy niewykwalifik.	88	1	11	71
Rolnicy	70	17	13	63
Prywatni przedsiębiorcy	72	16	12	49
Bierni zawodowo				
Renciści	82	5	13	164
Emeryci	80	10	9	202
Uczniowie i studenci	79	18	3	53
Bezrobotni	74	22	3	93
Gospodynie domowe i inni	74	14	12	78
Pracujący poza rolnictwem				
Sfera budżetowa	83	11	6	129
Sektor państwowy	81	10	9	161
Sektor prywatny	75	16	9	209
Spółdzielczość	100	0	0	18
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 125 zł	80	11	8	232
125 - 199	80	15	5	177
200 - 274	82	9	9	279
275 - 324	79	10	11	164
325 i powyżej	76	15	9	221
Ocena własnych war. mater.				
Złe	80	12	8	420
Średnie	80	11	10	542
Dobre	74	16	10	186
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	65	15	20	66
Raz w tygodniu	78	12	9	638
Kilka razy w roku	83	11	6	327
W ogóle nie uczestniczy	77	13	9	119
Poglądy polityczne				
Lewica	88	11	1	169
Centrum	86	9	5	334
Prawica	77	14	9	233
Trudno powiedzieć	69	14	17	352